

П. С. Єпринцев,

кандидат юридичних наук, доцент проректор

Криворізького навчально-наукового інституту,

директор Донецького державного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9790-9565>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

У статті окреслені суб'єктивні ознаки створення злочинної організації з урахування внесених змін та доповнень до чинного кримінального законодавства. Наголошено, що внаслідок внесення змін до Кримінального кодексу України суттєво змінилася модель кримінального забезпечення запобігання діяльності кримінальних авторитетів, зокрема в законодавчий обіг введено «злочинна спільнота», «вор в законі», «злочинний вплив», «злочинна діяльність», «особа, яка здійснює злочинний вплив», криміналізовано нові діяння злочинної організації. Сформульоване авторське визначення злочинної організації у законі як особи (групи осіб), що є організаторами злочинного впливу, тобто це ті, що утворюють організовані злочинні групи, керують злочинними організаціями, забезпечують їх матеріальне становище, що офіційно доведено і визначено у судовому порядку.

Обґрунтовано та запропоновано кваліфікацію дії організатора злочинної діяльності; положення щодо відповідальності організатора організованої групи чи злочинної організації, який підлягає кримінальній відповідальності за усі кримінальні правопорушення, вчинені організованою групою чи злочинною організацією, якщо вони охоплювалися його умислом. Окреслені кримінально-правові підходи до поняття форм співучасті, передбачених кримінальним законодавством, зі спеціальними видами злочинних об'єднань – бандами, терористичними групами та організаціями, не передбаченими законом воєнізованими або збройними формуваннями, а також положення про їх кримінально-правову природу та співвідношення. Запропоновано низку змін та доповнень до чинного Кримінального кодексу України.

Ключові слова: злочинна організація, злочинна спільнота, суб'єкт кримінального правопорушення, злочин, організована група, кримінальна відповідальність, юридична особа.

P. S. Yepryntsev. Some issues of subjective signs of the creation of a criminal organization

The article outlines the subjective signs of the creation of a criminal organization, taking into account the changes and additions to the current criminal legislation. It was emphasized that as a result of the amendments to the Criminal Code of Ukraine, the model of criminal protection for the prevention of the activities of criminal authorities has significantly changed, in particular, the legislative circulation has introduced «criminal community», «thief in law», «criminal influence», «criminal activity», «a person who exerts criminal influence», criminalized new acts of a criminal organization. The formulated author's definition of thieves in the law as persons (groups of persons) who are organizers of criminal influence, that is, those who form organized criminal groups, manage criminal organizations, ensure their financial position, which has been officially proven and determined in a court of law.

The qualification of the actions of the organizer of criminal activity is substantiated and proposed; provisions on the responsibility of the organizer of an organized group or criminal organization, who is subject to criminal liability for all criminal offenses committed by an organized group or criminal organization, if they were covered by his intention. Criminal law approaches to the concept of forms of complicity, provided for by criminal legislation, with special types of criminal associations - gangs, terrorist groups and organizations not defined by law as paramilitary or armed formations, as well as provisions on their criminal law nature and relationship are outlined. A number of changes and additions to the current Criminal Code of Ukraine have been proposed.

Key words: criminal organization, criminal community, subject of criminal offense, crime, organized group, criminal liability, legal entity

Організовані злочинні групи значною мірою зацікавлені у кризовому стані суспільства, а відтак, використовуючи серйозні диспропорції у структурі економіки та управління, прагнуть легалізуватись у ринковому середовищі шляхом придбання контрольних пакетів акцій суб'єктів господарювання, створення власних корпоративних бізнес-структур (у фінансовій, виробничій, споживчій та інших сферах), використання рейдерських схем, а також корупційних «важелів» і зв'язків з кримінальними структурами у країнах близького й далекого зарубіжжя. На цьому тлі залишається високим рівень тяжких насильницьких злочинів.

Тому, боротьба з організованою злочинністю вважається пріоритетним завданням правоохоронних органів, які в умовах змін законодавства одержали можливість починати та здійснювати досудове розслідування, передавати через відповідного прокурора за підслідністю в інші органи кримінальні провадження, що буди ними розпочаті, у такому ж порядку приймати від них до свого провадження. Водночас відсутність якісної нормативно-правової бази, адекватної суспільній небезпеці створення злочинних об'єднань, перед-

бачених ст. 255 Кримінального кодексу (КК) України, та участі в них, обумовлює допущення помилок під час кваліфікації відповідних злочинів, сприяє уникненню тими, хто їх вчиняє, справедливої відповідальності та загалом ускладнює протидію передусім груповим, організованим і терористичним злочинам.

Так, ч. 1 ст. 18 КК України визначає обов'язкові для суб'єкта будь-якого складу злочину ознаки – це фізична особа, вона має бути осудна, ця особа вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність [1]. Не є винятком у цьому смислі і співучасники організованих злочинних об'єднань, на що слушно звернула увагу Н. М. Гуторова та А. А. Вознюк [2; 3].

Суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України, загальний, тобто цей злочин, незалежно від форми діяння може вчинити фізична осудна особа, якій до моменту вчинення певного діяння виповнилося 16 років. Як зазначає М. І. Хавронюк, особа віком від 14 до 16 років може нести відповідальність лише за окремі кримінальні правопорушення, вчинені у складі такої організації (наприклад, за грабїж, заповідання тяжкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження) [4, с. 632]. КК України 2001 р. збільшив кількість складів злочинів (з 34 до 47), за вчинення яких настає кримінальна відповідальність із 14 років [1]. На думку П. Л. Фріса, подібний підхід не можна визнати оптимальним і він є проявом каральної позиції тих теоретиків і практиків, які помилково вважають, що кримінальне покарання здатне істотно впливати на динаміку і структуру злочинності. Вбачається, що це було зроблено без відповідного врахування основних положень кримінально-правової політики [5, с. 290]. Видається, що в цих однорідних складах злочинів як бандитизм та створення злочинної організації має бути однаковий підхід до вирішення питання про вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України виправдано визначений щодо осудної особи, якій до моменту вчинення певного діяння виповнилося 16 років.

Аналіз ознак суб'єкту злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України через призму ст. 18 та ч. 4 ст. 28, ч. 1 ст. 43 КК України дає підстави стверджувати, що в диспозиції ст. 255 КК хоча прямо і не названий спеціальний суб'єкт цього злочину, але сам злочин припускає його наявність та саме через цю ознаку відмежовує цей склад від суміжних складів злочинів. Зокрема, кваліфікація злочину за створення злочинної організації відбувається в першу чергу за критерієм членства у створеній злочинній організації [1].

Однак, варто наголосити, що у заохочувальній нормі, передбаченій ч. 6 ст. 255 КК України, згадується про керівника. Однак серед чотирьох видів співучасників, визначення яких дане у ст. 27 КК України не має згадки про керівника. Особа, яка керує злочинною організацією відповідно до ч. 3 ст. 27 КК є організатором, а не керівником. Тобто керівник – це неіснуючий співучасник.

Видається, що у випадку керівництва злочинною організацією або участь у ній суб'єктом злочину за ч. 1 ст. 255 КК України може бути лідер злочинної організації [6, с. 162]. Такий висновок випливає з аналізу ч. 2 ст. 255 КК України, де йдеться про участь у злочинній організації, насамперед учасників злочинної організації, організатора, керівника такої організації. Виникає питання: чи характеризується в Законі додатковими ознаками цей спеціальний суб'єкт? Відповідь на це питання визначено у ч. 4 ст. 28 КК України через характеристику вчинення злочину злочинною організацією.

У той же час, обов'язковими ознаками злочинної організації законодавець визнає сукупність кількісних (об'єднання п'яти і більше осіб) та якісних показників (стійкість, ієрархічність, попередня змова членів (структурних частин) такої організації, що зорганізувалися для спільної діяльності з метою: а) безпосереднього вчинення ними тяжких або особливо тяжких злочинів; б) керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб; в) забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп (ч. 4 ст. 28 КК) [7, с. 98–99].

Наявність вказаних ознак не тільки підкреслює специфіку відповідної форми співучасті, а й дозволяє скласти уявлення про об'єктивні та суб'єктивні ознаки спільної участі кількох суб'єктів у вчиненні відповідних злочинів. Натомість, у наведеному визначенні злочинної спільноти відсутні будь-які положення, що дозволяли б сформувати бодай якийсь уявлення про спільність психічної діяльності учасників (наприклад, охоплення умислом усіх співучасників того факту, що учасником, організатором, керівником та/або координатором відповідної спільноти є «злочин у законі»; спрямованість їх умислу для вчинення певного злочину; єдність наміру всіх співучасників вчинити одне й те саме кримінальне правопорушення, тощо) та/або підкреслювали б особливу організаційну структуру спільноти як засобу досягнення злочинної мети. За таких умов, процес доказування вчинення кримінального правопорушення злочинною спільнотою буде зведений до встановлення факту наявності у складі відповідної форми співучасті так званого «злочин у законі». Враховуючи оціночні (суто кримінологічні) ознаки, які наповнюють зміст вищезгаданого поняття, доведеність (недоведеність) відповідного факту завжди можна буде поставити під сумнів.

У 2020 році Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» [8] було внесено суттєві зміни до законодавства про кримінальну відповідальність, маючи на меті її посилення стосовно лідерів злочинного середовища, покращити криміногенну ситуацію в країні.

Розуміння самого поняття «злочин в законі» у КК є дещо ширшим за його тлумачення в кримінальному світі, оскільки для набуття такого статусу потрібно отримати його на злочинському зібранні – «сходці», а рішення про присвоєння звання приймається шляхом колективного рішення інших злочинців у законі,

яке виноситься після детального вивчення біографії претендента з огляду на його авторитет і відданість злочинському кодексу честі, тому набуття особою відповідного статусу самі представники кримінального світу називають «коронацією» і довести сам факт «коронації» в судовому порядку буде майже неможливо. Відсутність зафіксованих на будь яких матеріальних носіях самої процедури присвоєння статусу «злочія у законі», відсутність зафіксованих «законів» такої категорії осіб ускладнює процес доказування даної категорії правопорушень. Так, у «злочинській спільноті» майже ніхто не використовує такі формулювання як «коронування». Дедалі частіше використовуються інші терміни, які ускладнюють можливість підтвердити приналежність особи до «злочинської спільноти», навіть якщо розмова буде зафіксована, наприклад, в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Іншими словами, встановлення відповідальності осіб за перебування у певному статусі, процедура набуття якого та перебування в ньому фактично нічим, окрім усних розумінь, не регламентована. Такий стан речей позбавляє можливості правоохоронних органів доказувати приналежність особи до «злочинів у законі». Поява в законодавстві поняття «злочинів в законі», з погляду кримінального світу, є неможливим ще й через те, що засудження такої особи, як і відбуття нею покарання не призведе до втрати статусу. Очевидно, чи не єдиним джерелом доказів, якими буде доводитись склад подібних кримінальних правопорушень, будуть саме покази свідків – інших учасників подібних спільнот. Саме для цього дві статті про кримінальну відповідальність (ст. 255-1 та 255-3) передбачають звільнення від кримінальної відповідності осіб, які фактично викрили «злочія у законі».

На нашу думку, злочин у законі – це особа (група осіб), що є організаторами злочинного впливу, тобто це ті що утворюють організовані злочинні групи, керують злочинними організаціями, забезпечують їх матеріальне становище, що офіційно доведено і визначено у судовому порядку.

Правомірність тези про наявність спеціального суб'єкта злочину, розглядається підтверджується змістом ст. 30 КК України, що визначає особливості кримінальної відповідальності учасників злочинної організації саме через спеціальний суб'єктний склад: організатор чи інший учасник злочинної організації. Зокрема, в ч. 1 вказаної статті встановлено, що організатор злочинної організації підлягає кримінальній відповідальності за всі злочини, вчинені злочинною організацією, якщо вони охоплювалися його умислом. Інші учасники злочинної організації підлягають кримінальній відповідальності за злочини, у підготовці або вчиненні яких вони брали участь, незалежно від тієї ролі, яку виконував у злочині кожен із них [1]. Про різні умови відповідальності за критерієм суб'єкта певного злочинного об'єднання йдеться і в п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями»: «...суди повинні дотримуватись положень ч. 1 ст. 30 КК України про умови відповідальності організаторів та учасників таких об'єднань, враховуючи при цьому, що зазначені умови є неоднаковими і залежать від того, у складі якого об'єднання особа вчиняла злочини, організованої групи чи злочинної організації» [9].

Зазначений підхід про наявність спеціального суб'єкта в складі злочину про створення злочинної організації висловили окремі дослідники, зокрема це стосується особи-організатора злочинної організації [10, с. 13]. Критика цієї позиції ґрунтується на тезі, що особа в кримінально-правовому значенні може бути визнано організатором злочинної організації лише після набрання законної сили обвинувального вироку суду [11, с. 136]. Безперечно, винність особи у вчиненні злочину встановлюється лише судом, проте в цьому випадку мова йде не про презумпцію невинуватості, а про характеристику суб'єкта складу злочину через ознаки, які законодавець встановив у кримінальному законі. Хибність критики про неможливість визначення спеціального суб'єкта до постановлення обвинувального вироку можна продемонструвати на прикладі ст. 117 КК України про умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. На прикладі вказаного складу злочину Р. В. Вереща справедливо робить висновок про наявність спеціального суб'єкта: «... відповідальність за це вбивство (дітовбивство) несе тільки матір новонародженої дитини» [12, с. 491].

Фрагментарним виглядає питання особливостей кримінальної відповідальності організаторів злочинної спільноти. Зокрема, у ч. 1 ст. 30 КК передбачено, що організатор організованої групи, злочинної організації чи злочинної спільноти підлягає кримінальній відповідальності за всі злочини, вчинені організованою групою, злочинною організацією чи злочинною спільнотою, якщо вони охоплювалися його умислом. При цьому організатором злочинної спільноти, виходячи зі змісту чинної ч. 3 ст. 27 КК, є виключно особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. У свою чергу, до організаторів організованої групи чи злочинної організації належать не тільки особи, які організували вчинення злочину (злочинів) або керували його (їх) підготовкою чи вчиненням, а й особи, які утворили організовану групу чи злочинну організацію або керували нею, або особи, які забезпечували фінансування чи організували приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації. Хоча організація вчинення злочину (злочинів) є за своїм змістом дещо схожою із утворенням злочинної спільноти, однак основним завданням, що постає перед організатором в останньому випадку, є заснування стійкого ієрархічного об'єднання п'яти і більше осіб, у якому спільним для усіх учасників, вочевидь, має бути зайняття єдиною злочинною діяльністю. Враховуючи неідентичність вказаних дій, вчинення яких свідчить про виконання співучасником ролі організатора злочинної спільноти, варто було б розглянути доцільність внесення відповідних змін до ч. 3 ст. 27 КК.

Відповідно до ч. 2 ст. 43 КК України спеціальним суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України є особа, яка відповідно до закону хоча і виконувала спеціальне завдання, беручи участь в злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності, проте вчинила у складі злочинної організації особливо тяжкий злочин умисно і поєднаного з насильством над потерпілим або тяжкого злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків [1].

У ст. 255 КК України не встановлено спеціальних ознак злочину за критерієм посадового чи службового становища винної особи. Однак ця обставина не виключає, що суб'єктом злочину, передбаченому ч. 1 ст. 255 КК України, може бути службова особа комерційного банку, кредитної спілки, інвестиційного фонду, що є керівником, членом злочинної організації створеної з метою вчинення незаконних фінансових операцій тощо [1]. Очевидно, що в цьому випадку члени злочинної організації діють через легальні органи юридичних осіб та формально в інтересах цих юридичних осіб.

Однак не можна оминати наявну дискусійну проблему про доцільність визнання суб'єктом злочину юридичної особи, особливо з огляду на загострення екологічної ситуації в нашій державі, викликаной, між іншим, і неправомірними діями деяких підприємств, установ та організацій – юридичних осіб. До прикладу, відзначимо, що багато країн з ринковою економікою відродили кримінальну відповідальність юридичних осіб (наприклад, США, Франція, Великобританія та ін.). У цих державах юридичні особи за вчинення злочинів (у тому числі екологічних) можуть підлягати такому покаранню як штраф [13, с. 94–95].

Серед учених – прибічників введення кримінальної відповідальності юридичних осіб все таки переважає думка, що визнання юридичної особи суб'єктом злочину сприяло б ефективнішому забезпеченню завдань кримінального судочинства [14, с. 138; 15, с. 170].

До речі, у проекті КК України, підготовленому авторським колективом на чолі з професором В. Смітєнком за завданням комісії Верховної Ради України, суб'єктом кримінальної відповідальності також пропонувалося визнавати фізичних та юридичних осіб (ч. 1 ст. 23) [16, с. 83]. Відповідно до ч. 2 ст. 26 проекту, юридичні особи можуть нести кримінальну відповідальність за особливо тяжкі злочини в галузі природо-користування та господарювання тільки у випадках, спеціально передбачених Особливою частиною цього Кодексу [17, с. 116]. Однак законодавець цю позицію досі не підтримав.

У літературі необхідність встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб пояснюють тим, що реалізація принципу особистої відповідальності, не завжди приводить до вирішення завдань, які визначені кримінально-правовою політикою. Юридичні особи, через які вчинялися злочини, залишаються базою для подальшої злочинної діяльності, яка часто не припиняється з притягненням до кримінальної відповідальності фізичних осіб. З цього приводу зазначається, що якби діяльність юридичної особи була заборонена, обмежена та ін., була б ліквідована реальна база (і часто – передусім, матеріальна) організованої злочинності, що стало б фактором попередження нових злочинних проявів [5, с. 290].

Ми приєднуємось до числа прибічників введення кримінальної відповідальності юридичних осіб. Але вважаємо, що це питання так швидко не вирішується. Для того щоб на законодавчому рівні врахувати розглянуту теорію, варто ретельно опрацювати дане питання на засіданнях Комітетів Верховної Ради України, оскільки виникне необхідність повністю перебудувати концепцію українського кримінального права (зокрема, загальне вчення про кримінальне правопорушення, про принципи суб'єктивного зобов'язання тощо).

Одночасно виникає питання про доцільність і можливість відповідальності юридичної особи, органи якої були структурними підрозділами злочинної організації, а «колектив» юридичної особи сформовано виключно членами злочинної організації. У цьому та в інших аналогічних випадках КК України не дає відповіді, оскільки встановлення кримінальної відповідальності лише фізичних осіб означає, що суб'єктом злочину не може бути юридична особа. У міжнародно-правових документах, що регулюють питання боротьби з організованою злочинністю, встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб віднесено на розсуд держав-учасників міжнародно-правових актів. Так, в ст. 10 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. встановлено, що кожна держава-учасник приймає певні міри, з урахуванням її правових принципів, які необхідні для встановлення відповідальності юридичних осіб за участь у злочинах, які вчиняє організована злочинна група. Відповідальність юридичних осіб за вказані злочини може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною. Таким чином, встановлення певної галузевої відповідальності юридичних осіб у вказаній сфері – це прерогатива національних органів держав-учасниць Конвенції [18].

Навряд чи правильно автоматично імплементувати у вітчизняну кримінально-правову систему законодавчі положення інших держав, законодавство яких засновано на інших підходах. Конвенція лише рекомендує державам-учасницям посилити боротьбу зі злочинністю транснаціонального характеру, але не зобов'язує їх встановити кримінальну відповідальність юридичних осіб. До речі, у чинному законодавстві України є достатній арсенал засобів цивільно-правового або фінансово-правового характеру, які можуть бути застосовані до юридичної особи – правопорушника.

Що стосується використання запропонованої новації у боротьбі з організованою злочинністю, відмічають В. І. Осадчий та В. М. Кісілюк, то і на цьому напрямку правозастосування вона себе не виправдовує,

оскільки чинне кримінальне законодавство передбачає відповідальність за створення та участь у злочинній організації ст. 255 КК України, яка може бути застосована у разі набуття юридичною особою ознак злочинної організації. У цьому випадку така злочинна організація і так перестає діяти, тож карати злочинну організацію як суб'єкта злочину недоцільно [19].

Визначення злочинного впливу має певні вади, а тому потребує удосконалення. Саме словосполучення «будь-які дії» повинні бути безпосередньо пов'язані виключно із суспільно небезпечною діяльністю відповідних суб'єктів. Варто також замінити «дії» на «діяння», оскільки не можна виключати того факту, що зазначена суспільно небезпечна поведінка може полягати у бездіяльності.

У формулюванні злочинного впливу можна використати терміни та конструкції, що використовуються у визначенні співучасників. Фактично суб'єкт злочинного впливу здійснює такі ж функції як і інші співучасники, тільки вони стосуються не конкретного злочину, а злочинної діяльності. Виключення напевно становлять лише функції виконавця. Окрім того слід врахувати положення й інших статей, що стосуються співучасті.

Враховуючи зазначене варто криміналізувати такі діяння, пов'язані із злочинною діяльністю – організація, керівництво, фінансування, приховування, схилення, сприяння, координація, планування.

У визначенні злочинного впливу присутня також вказівка на те, що особа вчиняє певні дії завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям. У зв'язку з цим виникає питання: а які ще є варіанти і чи потрібна ця ознака? Щодо авторитету та особистих якостей більш – менш усе зрозуміло (особа дає вказівки, їх виконують, оскільки поважають, бояться тощо). Натомість можливості включають дуже широке коло умов завдяки, яким відповідний суб'єкт може здійснювати злочинний вплив. Практично будь-яка особа за власною ініціативою може надати певну допомогу злочинному об'єднанню (інформацією, грошима, знаряддями і засобами тощо). Виходить, що будь-яка особа, якщо хоче, то може сприяти злочинній діяльності якщо не авторитетом чи особистими якостями, то завдяки наявним можливостям. Тоді навіщо це додаткове навантаження на предмет доказування?

На нашу думку, з огляду на підвищену небезпеку такої форми злочину як створення злочинної організації, а також керівництво такою організацією, наприклад, у порівнянні зі вступом до злочинної організації, видається доцільним мету створення злочинної організації, як окремої форми злочину, визнати обов'язковою кваліфікуючою ознакою тільки для таких форм злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України, як створення злочинної організації, а також керівництво такою організацією [1].

У зв'язку з вищевикладеним пропонуємо зміни:

до ч. 1 ст. 28 КК України:

«1. Кримінальне правопорушення визнається таким, що вчинене групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців за попередньою змовою між собою, організацією кримінального правопорушення, попереднім плануванням, підготовкою, озброєністю, тренуванням, фінансовими витратами»;

до примітки ст. 255 КК України:

«Стаття 255. Створення, керівництво злочинною організацією, а також участь у ній:

Примітка. 1. Під злочинним впливом у цій статті та статтях 255, 255-2 цього Кодексу слід розуміти будь-які діяння спрямовані на планування, організацію, координацію, фінансування, приховування злочинної діяльності, керівництво нею, схилення до неї чи сприяння їй, а також здійснення протиправного впливу на прийняття рішень фізичними чи юридичними особами, включаючи вирішення конфліктних ситуацій між ними.

3. Злочинна діяльність це будь-яка діяльність, що полягає у готуванні до визначеної чи невизначеної кількості злочинів, скоєння замахів на них або ж їх безпосередньому вчиненні. Вона охоплює як вчинення одного, так і декількох злочинів. Водночас кількість злочинів в одних випадках може бути чітко визначеною, а в інших – ні. Злочини можуть бути як закінчені, так і незакінчені».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 5 квіт. 2001 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Гуторова Н. О. Вчинення злочину організованою групою осіб (кримінально-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 1996. 23 с.
3. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 928 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид., переробл. та доповн. Київ : Юрид. думка, 2012. 1316 с.
5. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ : Атіка, 2005. 332 с.
6. Сервецький І. В., Чуфрін Ю. Ю. Деякі ознаки лідера «мафії». *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 159–169.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін., за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон від 4 черв. 2020 р. № 671-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#n7>

9. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 1. С. 2–6.

10. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Коваленка; за наук. ред. О. М. Джузі, А. В. Савченка. Київ: Атіка, 2011. 647 с.

11. Радіонов І. І. Кримінальна відповідальність за бандитизм : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 211 с.

12. Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності : підручник. Київ : Атіка, 2006. 740 с.

13. Уголовный кодекс штата Огайо (параграф 2901.23); Уголовный кодекс штата Нью-Йорк (параграф 20.20) / Уголовное право буржуазных стран: Общая часть: сб. законод. актов. Москва: Ун-т Дружбы народов, 2004. 588 с.

14. Дудоров О. О. Проблеми юридичної особи як суб'єкта злочину та її вирішення у проектах КК України. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. Вип. № 2 (17). С. 133–142.

15. Гришук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 248 с.

16. Поліщук Г. Кримінально-правова характеристика злочинів проти громадської безпеки. *Право України*. 2003. № 3. С. 80–84.

17. Кримінальний кодекс. Проект. *Іменем закону*. Спец. випуск. 1996. № 20 (4946). 27 с.

18. Конвенція ООН против транснациональной организованной преступности от 15 нояб. 2000 г. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_789

19. Осадчий В. І., Кісілюк Е. М. Проблеми встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб. *Теоретико-прикладні проблеми протидії організованій злочинності та злочинам терористичної спрямованості* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 8-9 квіт. 2005 р.). Львів, 2005. С. 78–85.